

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

7·77
augusti

SOCIALMEDICIN • MILJÖFRÅGOR • HANDIKAPP

Tidskrift för Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka

pris 4:—

SALONG H W EFTR. Estrid Törkvist
Hellgrensg. 4, BODEN. Tel. 126 87

Kom till en behaglig avkoppling under yrkeskunniga händer.

10 % rabatt under aug. och sept. till denna tidnings läsare om annonsen medtages.

MOBERGS

LEK o. HOBBY

ALLT I LEKSAKER

Stor sortering i sommar- o. vinterartiklar

BARNVAGNAR EMMALJUNGA, BRIO

Kungsgatan 24 BODEN Telefon 502 20

SkärmBoden

Kungsgatan 8 LULEÅ Tel. 208 60

Hos oss kan du köpa material till lampskärmar och färdiga skärmar på beställning, för ett bra pris.

Pensionärer erhåller 10 % rabatt.

Enda sättet att få en vän är att vara en.

Hör av dig med ett vykort då och då.

Status

Organ för Riksförbundet
för hjärt- och lungsjuka

nr 7 1977 årgång 39

Ansvarig utgivare: **Tord Axelsson**

Redaktör: **Lars-Erik Hult**

Förbundskansli:

David Bagares Gata 3, 1 tr, Sthlm

Postadress: Box 3196,

103 63 Stockholm

Telefon: 08/23 15 30

Postgiro: 95 00 11 - 7

Tryckeri:

Axlings Tryckeri AB,

Södertälje

Prenumerationspris:

Helår 35:—, medlemspren. 15:—

UR INNEHALLET:

**Optimistiskt rådslag
söder om landsvägen**

Sid. 4

**Blue baby på 40-talet
och idag**

Sid. 8

**Effektiva Alva
mamma för många**

Sid. 10

Vårt behov av vatten

Sid. 12

Violen söderifrån

Sid. 18

Omslagsbild: Rådhuset med fontänen på Stortorget i Malmö. Foto Conny Magnusson, som också svarar för bilderna på sid. 4—6
Foto sid. 12—15: Sture Wahlström

Blick mot framtiden

Vid representantskapsmötet i Malmö konstaterade vår förbundsordförande Bo Martinsson att vi genom Hjärtats Dag nått många nya människor och jag tror att det är en av de springande punkterna i vår framtidsplanering. Faran för alla organisationer är just att de isolerar sig, att de bildar slutna enheter fjärrade från omvärlden.

Politikerna som deltog vid paneldebatten visade en klart positiv inställning till vår verksamhet av den enkla anledningen att de är fullt medvetna om att vi verkligen behövs och kommer att behövas ännu mer kanske ganska snart.

Efter professor Bo Simonssons föredrag torde ingen längre sväva i tvivelsmål om utvecklingen av lungsjukdomarna i vårt land. Det gamla folkgisslet TBC är visserligen med framgång bekämpat, men i stället har det blossat upp andra former av sjukdomar som kan verka nog så alarmerande. Som professor på Lungkliniken i Lund har Bo Simonsson ett så omfattande material till sitt förfogande att vi måste lyssna till hans varningar. Och då han kräver en upprustning av lungsjukvården, fler lungläkare och preventiva åtgärder är det nödvändigt att samhället handlar därefter.

Lika väl som vi själva av tvingande skäl, inte minst ekonomiska, oförtrutet måste sträva efter förnyelse som ger oss de ökade resurser som efterlystes i Malmö. Det är i linje med detta, som vår målsättning för framtiden innefattar så många aktiviteter, så många nya grepp. Detta för att de skall ge oss möjligheter att vidga verksamheten till hjälp för alla dem som drabbats eller kommer att drabbas av hjärt- och lungsjukdomar.

Vi har ett betydande kapital i den entusiasm som demonstrerades av representantskapsmötet. Med denna allt betvingande energi- och entusiasmmotor tror jag fullt och fast på att vårt budskap skall nå allt flera, att våra möjligheter att bistå avsevärt skall vidareutvecklas.

Det är min uppfattning att vi kan se fram mot en både arbetsam och lyckosam tid, att den för det gemensamma bästa självklart är något vi måste satsa på. Helhjärtat!

Tord Axelsson

I den positiva panelen fanns fr v riksdagsledamoten Anna-Greta Skantz, kommunalrådet Gunnar Hejdeman och lands-
tingsråden Bertil Göransson och Stig F. Hansson.

Optimistiskt rådslag söder om landsvägen

Aldrig någonsin har aktiviteten varit så intensiv i vårt förbund, sa vår förbundsordförande generaldirektör Bo Martinsson, då han hälsade välkommen till representantskapsmötet i Malmö den 11 och 12 juni. Ett rådslag som präglades av optimism och tillförsikt inför framtiden. Programmets appell om beslut till gagn för landets hjärt- och lungsjuka klingade inte förgäves. Förutom alla lyckade arrangemang hade Malmöföreningen också ordnat fint väder. Vilket värdesattes.

Vännerna söder om landsvägen tog emot med stora famnen och man får nog hålla med Tore Leijon, ordförande i Malmöföreningen, Evert Mathiasson, ordförande och Åke Magnusson, sekreterare i Centralorganisationen i Malmöhus län, om att det var på tiden att representantskaps ledamöter träffades där igen. Det har gått 24 år sen sist.

På fredagen hade förbundsstyrelsen haft sina förhandlingar, där de ekonomiska frågorna dominerade. De frivilliga gåvorna minskar och det innebär att den ekonomiska situationen i dag inte är lika gynnsam som tidigare. Nu är det därför nödvändigt med

nya idéer. Ett exempel är det stora och populära lotteriet i samband med Hjärtats Dag. Det arbetas intensivt för att lösa problemen inte minst med hjälp av styrelseledamöterna. Allt med den bistra sanningen för ögonen att vårt statliga stöd är litet i jämförelse med vad verksamheten kostar. Trots allt skymtar en ljusning i det avseendet, något som skulle betyda en lättning i dagsläget.

Tord Axelsson förrättade upprop, innan man valde ordförande för sammanträdet och det var sannerligen inte vilken ordförande som helst. Mary Erixon från Uppsala skötte klubban virtuost, stundom mild, någon gång

sträng men alltid rättvis.

Sedan kom som vanligt det oundvikligen nödvändiga, med andra ord verksamhets- och ekonomiska berättelsen, revisorernas synpunkter, ansvarsfriheten, vinstdispositionen. Låt oss i korthet säga att allt detta drogs och togs emot med godkännande över hela linjen.

Någon undrade hur det stod till med Status upplaga. Den ökar sa Bengt Dahlström och la siffrorna till rätta. Kan inte Riksförbundet kosta på en studieorganisatör i varje län? Hans Persson lovade att komma med konstruktiva förslag. Fast bra pedagoger växer ju inte på trän precis. Ett sätt

vore att intensifiera kontakterna med ABF, som RHL är anslutet till.

En liten malört i bägaren var väl att det måste tas 200.000 kronor av det egna kapitalet för att kunna fortsätta verksamheten.

Större resurser önskvärda

Nils-Olof Westberg gav en återblick på förberedelserna till Hjärtats Dag, som vid det här laget firats på 78 platser runt om i landet. 1980 räknar man med att denna speciella dag är helt etablerad. Nils-Olof poängterade lokalförningarnas starka insatser liksom vikten av en effektiv uppföljning. Att detta verkligen är ett hjärteärende märktes på den efterföljande diskussionen.

Många tyckte mycket, ofta och ibland länge. Men ordförande Mary var hela tiden situationens herre. Man ville ha större resurser, även personella, över hela linjen. Flera sjukgymnaster för att klara den viktiga hjärtrekonditioneringen och andningsgymnastiken, värdering av utbildningsverksamheten och utökad antal kurser för att nämna några exempel.

Bo Martinsson menade att protokollskrivning och liknande skrivbordsuppgifter gick till överdrift. Ingen vill väl ha funktionärer som bara sysslar med det kontoristiska? Det ville ingen utan man ansåg att större delen av krafterna skall ägnas åt fältet.

Nils-Olof berättade om Radiohjälpen som äger rum mellan 15 februari och 31 mars nästa år. En satsning inriktad på radio och press. Här kommer lungornas sjukdomar in på ett dominerande sätt.

Ledamöterna rapporterade från lungkliniker och sanatorier, om HCK:s energiska aktiviteter (de skickade välgångstelegram till Malmö, tack för det) på olika områden, om den befärade drastiska minskningen av lungläkare. Anna-Greta Johansson, FHLIS, påpekade att antalet sanatorieplatser dras ned i Stockholms län och att pacemakerpatienter kände oro inför sommaren. Här har dock landstinget lämnat lugnande besked. Sivert Klasson talade utbildning och Bengt Johansson om den försämring som skett vid ansökan om bidrag till invalidbil. Tord Axelsson försäkrade att goda krafter arbetade med att rätta till missförhållandet men att det först behövs ett riksdagsbeslut i höst.

Människan i första rummet

Alfred Lindahl, som ofta var i elden, tyckte som vi andra att det var skönt med en fri diskussion och att den

framtida verksamheten tidigt kommer på tapeten. Han hade onekligen rätt, då han sa att det är lätt att spela munspel efteråt och då komma med kritik.

Förutom allt detta hann man med en rundtur med buss i Malmö och en avkopplande kaffestund i Malmöföreningens trivsamma lokaler på Möllevångsgatan 40 B.

Söndagen ägnades huvudsakligen åt RHL:s konvalescenthemsverksamhet och lungsjukvården i Sverige. Alva Bengtsson, Långasjön, redogjorde för sitt arbete och påpekade att personalfrågan utgjorde ett brännande problem. Gösta Stake, Björkefors, tyckte att man från landstingets sida blivit njuggare. Elliott Nylander, Åsen, delade Alvas uppfattning om att det var svårt med efterträdare och att landstingen borde ta över, medan till slut Evert Mathiasson, Svanholmen, satte strålkastarljuset på de svårigheter som vållades av byråkratin. Människorna borde komma i första rummet, pappren i andra.

Positiva politiker

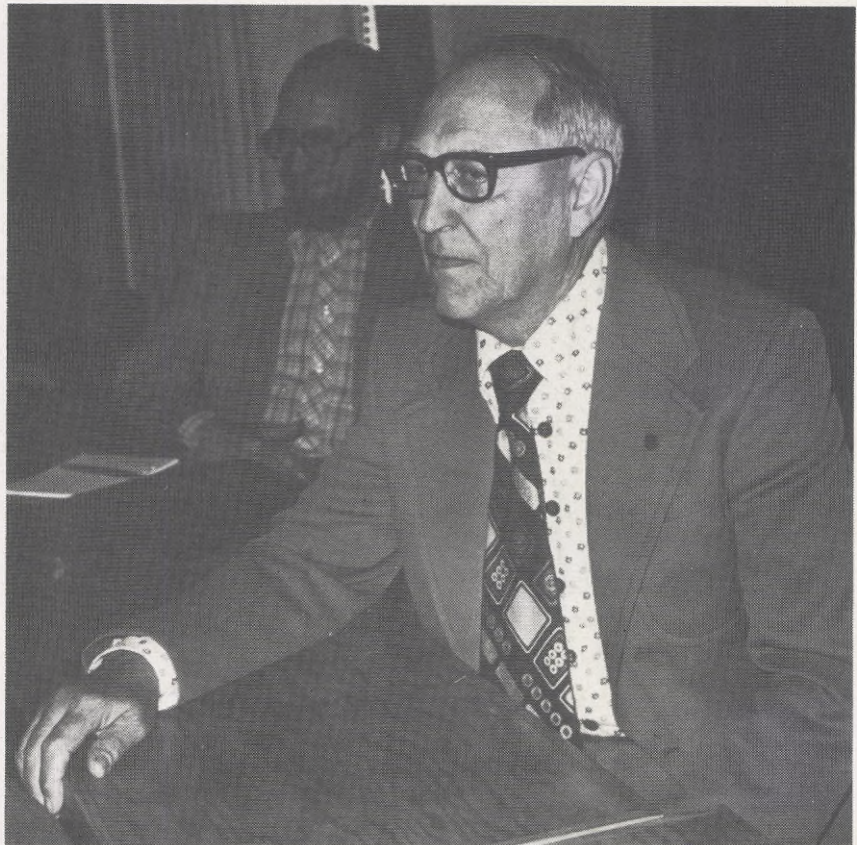
Det blev paneldebatt och på podiet fanns tillsammans med RHL:s representanter riksdagsledamoten Anna-Greta Skantz, kommunalrådet Gunnar Hejdeman, landstingsrådet Bertil Göransson, som även representerade

Svenska Landstingsförbundet, och landstingsrådet Stig F. Hansson.

Bertil Göransson förklarade att landstingen inte har någon uttalad policy i de här frågorna men att man från det hållet var villig att lämna sitt stöd. Vidare att han upplevde det som nu sker inom bland annat RHL:s sektor som en renässans för folkrörelserna men att trycket på både myndigheterna och den allmänna opinionen borde ökas. Han rekommenderade ett mer hårdhänt agerande. Från kommunens sida är man positiv till föreningsägda konvalescenthem och var inställd på att lämna ekonomisk hjälp, sa Gunnar Hejdeman.

Anna-Greta Skantz tyckte det var trist att ärendet långhalats. Det blev allt svårare att ideellt klara av problemen, att det blev nödvändigt att i allt större utsträckning anställa folk men att folkrörelsetanken måste hållas kvar. Det höll Stig F. Hansson med om men ansåg dessutom att största ansvaret för huvudmannskapet skulle ligga hos landstinget.

Tord Axelsson påpekade att RHL:s hem är godkända av Riksförsäkringsverket och således får anslag från landstingen för vårdkostnaden men dessa anslag är olika i olika landsting och i flera fall så låga som 15:—/dag och plats. En förmån som även icke godkända hem kan tillgodoräkna sig

Evert Mathiasson, ordförande i Centralorganisationen i Malmöhus län, deltog flitigt i diskussionen. I bakgrunden Jan Fogelström, representant för Halland.

Professor Bo Simonsson, Lund, höll ett uppskattat föredrag om lungsjukvården i Sverige. Han krävde bland annat minskat tobaksbruk och fler lungläkare.

och i vissa fall med upp till 140:—/dag. Varför? Jo, därför att trycket från vissa grupper i samhället krävde denna form av (icke godkända) hem, menade Bertil Göransson. Är det vettigt, undrade Tord.

Som avslutning på debatten gjordes konstaterandet att Landstingen satsat massor med pengar i hemmen under åren och att myndigheterna var beredda att även i fortsättningen lämna den hjälp som var nödvändig.

Rökning allvarligt problem

Professor Bo Simonsson vid Lungklinikerna i Lund talade om lungsjukvården i Sverige. I Mörsil anlas Sveriges första sanatorium 1891. I dag har vi passerat sanatoriestadiet. Det har skett en fantastisk minskning av TBC de senaste decennierna. En av de bidragande orsakerna är att just TBC är en av de få sjukdomar som man kan bota helt, underströk Bo Simonsson vidare i sitt föredrag. De lungsjukdomar som dominerar i vårt samhälle är i första rummet astma, kronisk bronkit och emfysem, i andra tumörer i lungorna, detta måste ägnas stor uppmärksamhet i framtiden. På tredje plats kommer TBC och på fjärde övriga lungsjukdomar.

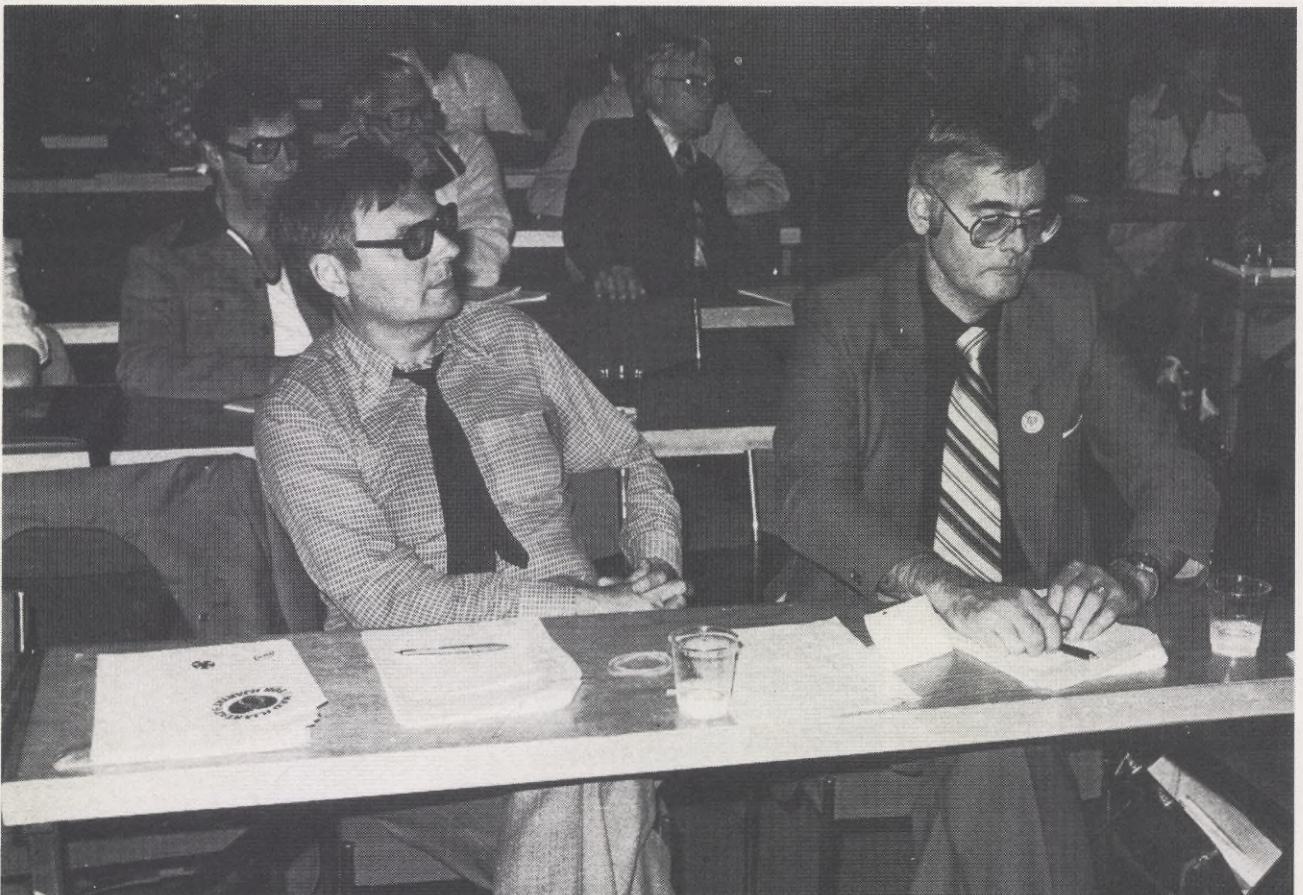
Rökningen blir ett allt allvarligare problem. Ungdomen börjar tidigt och särskilt betänkligt är att fler flickor än pojkar röker i tidiga åldrar. För att minska dödligheten vid trafikolyckor är säkerhetsbälten obligatoriska men rökningen gör myndigheterna och

andra bestämmande instanser ingenting radikalt åt, trots att lung- och luftstrupscancern ökar kraftigt.

Kirurgin har alltmer fått vika för medicinsk behandling men resurserna räcker inte till. Bo Simonsson framhöll att det krävs en kraftig minskning av tobaksbruket och av utsläpp av cancerframkallande ämnen. De som har en hög enzymhalt, ofta ärftligt betingad, borde sluta röka. Av befolkningen är 20 procent allergiker i olika former, 80.000 personer har astma. En känslig person är därför utsatt för stora sjukdomsrisker om han eller hon exempelvis tvingas arbeta i rökiga lokaler.

Kemokur mot TBC har minskat behandlingstiden men de andra uppblåsande sjukdomarna, där tobaken har en stor skuld, har gjort det nödvändigt med fler lungläkare, slutade Bo Simonsson, som efter sitt intressanta anförande svarade på ledamöternas frågor.

På söndagseftermiddagen skingrades församlingen. Var och en åkte hem till sitt efter att ha bevistat ett stimulerande och rikt givande representantskapsmöte. Hem för att föra idéerna vidare, för att omsätta dem i praktiken. Och för att se fram mot nästa rådslag för allas bästa. ■

Stark koncentration, omfattande information, idéutbyte, samförstånd och gott kamratskap var utmärkande för representantskapsmötet i Malmö. I förgrunden Åke Magnusson, Malmö, och Bengt Dahlström, förbundskansliet.

Spelet om Norbergstrejken

seger för solidariteten

Det var på kvällen den 1 februari 1891 som månadslönen skulle betalas ut till de 85 arbetarna i Kallmora järngruva. I stället för omkring 50 kronor fick genomsnittsjobbaren bara drygt 40, en sänkning på 16 procent.

Tysta och lamstagna stod de där i vinterkvällen. Unionsflaggan vajade för vinden. Marginalen på 16 procent var det som skilde mellan den fattigdom man var så van vid och ren tragedi med svält, sjukdom och död för ett eller flera små barn i familjerna. Arbetarna vägrade att ta emot den sänkta lönen. Gruvdisponenten avvisade en delegation som ville förhandla. Positionerna låstes och strejk utbröt följande dag. Västmanlands regemente ryckte ut, arbetarna vräktes från förvaltningens bostäder.

Övriga arbetare i Norberg stödde strejkande. Det kan vara skäl att komma ihåg att gruvarbetarna bestod av ett rotlöst proletariat utsatt för en hänsynslös exploatering. I arbetarhemmen skördades yrkessjukdomarna tuberkulos, silikos och reumatism stora offer. Den 23 april återgick folket i Kallmoragruvan till arbetet utan uppgörelse och utan att erkänna sig besegrat. Anledningen var att den svenska arbetsmarknadens första skiljenämnd tillsatts. Vid andra gruvor avskedades fackliga förtroendemän. Så småningom var driften åter igång. Arbetarna hade besegrats.

Från början var man en liten idégrupp som sysslade med tanken på att skapa ett spel om Norbergstrejken. Man tyckte att den innehöll så mycket intressant konfliktmaterial som aldrig fått den spridning det förtjänade. I maj 1976 bildades Föreningen för spelet om Norbergstrejken 1891—92, som kom att få ett helhjärtat stöd från befolkningen i Norberg. Det var den och dess hängivna medarbetare som lyckades med den enorma uppgiften att föra fram spelet till scenen, att ge det liv, med hjälp utifrån av regissören Arne Andersson, manusförfattaren Sture Karlsson, yrkesmilitär och författare, samt kompositören Anders Lindström. Man valde Klackbergs

storgruva som plats för spelet. En mer autentisk scen kan inte tänkas. I det sammanhanget skall också en eloge ges åt de fyndiga scenarrangemangen.

Av de flera hundra som medverkat på och bakom scenen har de flesta inte arbetat med teater tidigare. Det är därför desto mer imponerande att registrera den inlevelse, det patos och den talang med vilka sommarens föreställningar genomfördes. Gensvaret från de 5.000 besökarna har också varit osedvanligt starkt. Sånggruppens insatser bidrog till att man plötsligt levde med i en visserligen gången tid men ändå i en tid som föreföll besynnerligt bekant. Man glömde bort de drygt tre timmarna på hårda träbänkar uppspikade utefter gruvhålets ena sida. Fascinationen hos både unga och gamla kanske till viss del berodde på den handfasta tankeställare som gavs

om vikten av sammanhållning mot ett auktoritärt samhällssystem. Det finns en gemensam nämnare mellan den tid som spelas upp på scenen och vårt eget nu. 1891 hade vi också lågkonjunktur här i landet. Orden i Arbetets söner om att kämpa för rättvisa, frihet och bröd låter påtagligt aktuella liksom kampen mot vrånghet och oviljan att förstå den arbetande klassens villkor. Solidariteten prövades hårt men den höll alla umbäranden till trots. Och det var inte bara männens kamp. Män, kvinnor och barn, alla var med och alla var lika nödvändiga. Man minns gruvdisponentens belåtna konstaterande sedan arbetarna kvävts: "Allt återgår till det goda, den gamla goda tiden".

Hur har nu detta kraftverk kunnat

Forts s 22

*Ett spel av:
Sture Karlsson*

*Regi:
Arne Andersson*

*Musik:
Anders Lindström*

Blue baby på 40-talet och idag – en jämförelse

I mitten på 40-talet togs en operationsmetod i bruk, vilken innebar att vissa patienter med medfödda hjärtmissbildningar, vilka tidigare varit cyanotiska — blåaktigt missfärgade, kunde opereras. Operationen ansågs med rätta som ett stort medicinskt framsteg, sa docent Björn Bjarke, S:t Görans Sjukhus, bland annat i samband med Hjärtats Dag på Skansen. Det uppskattade anförandet återges här i sin helhet.

Docent Björn Bjarke talade på Hjärtats Dag på Skansen om hur operationsmetoderna för patienter med medfödda hjärtmissbildningar utvecklats sedan 40-talet.

Metoden innebar att artären till armen delades och därefter förbands med lungpulsådern, sk blalock-taubig shunt. Härigenom åstadkoms ett ökat blodflöde till lungorna.

En betydande grad av publicitet kom hjärtkirurgin till del. Uttrycket blue baby blev var mans egendom även i Sverige. Begreppet kom att av allmänheten användas synonymt med medfött hjärtfel trots att endast ca 1/3 av de medfödda hjärtfelen kan sägas vara missbildningar av en sådan art att de leder till att venöst blod tillblandas det syrsatta och därmed ge upphov till cyanosmissfärgning och sk blue baby. Det bör påpekas att den metod, som jag just hänvisat till, inte innebar

att själva missbildningen inuti hjärtat angreps. Operationen var hjälpande men någon slutgiltig bot av hjärtfelet var det inte tal om. Det var fortfarande omöjligt att operera inuti hjärtat. 40-talets blue baby blev således efter en lyckad operation mindre blå, den fysiska prestationsförmågan förbättrades, men själva missbildningen fanns kvar.

Endast 30 år har förflutit sedan begreppet blue baby myntades. Det var då en grov, men ofta tillräcklig diagnos. Idag räknar den internationella klassifikationen med ca 800 olika hjärtfelsdiagnoser. Detta är inte ett uttryck för knappologi utan en nödvändighet när operabilitet, val av operationsmetod och tidpunkt för operation etc övervägs.

Många hjärtoperationer rutin

En blue baby på 40-talet var ofta inte baby, utan åtminstone kommen till förskoleåldern, innan operation var tänkbar. Idag betraktas ett blått nyfött barn, som ett akutfall, som noggrant övervakas och eventuellt akut remitteras till specialklinik för utredning och eventuell operation. Idag är de allra flesta medfödda hjärtfel tillgängliga för operativ terapi, dock inte alla redan i nyföddhetsperioden. De risker som är förknippade med vissa av dessa operativa ingrepp är fortfarande betydande. Å andra sidan är många hjärtoperationer idag att betrakta såsom rutinoperationer. Med lyckad operation kan barn med hjärtfel i dag räkna med en normal eller i det närmaste normal fysisk prestationsförmåga.

Den utveckling som här skisserats har möjliggjorts dels av en förfinad kirurgisk teknik, dels av den tekniska utvecklingen av hjärt-lung-maskinen,

av anestesin och av en förbättrad postoperativ vård. Insikten att det går att operera barn med medfödda hjärtfel har också lett till en planmässig satsning på utvecklingsarbete inte bara vad det gäller att finna nya operationsmetoder, utan också vad det gäller att finna nya och förbättrade möjligheter att så detaljerat som möjligt diagnostisera och klarlägga det medfödda hjärtfelets art och natur. Jag tänkte i det följande exemplifiera detta något.

Forskare fann nya vägar

Hjärt-lung-maskinen togs i bruk på senare delen av 50-talet och innebar en revolution så tillvida att det nu blev möjligt att operera inne i själva hjärtat. Det stod dock tidigt klart att användandet av hjärt-lung-maskinen på spädbarn och nyfödda var behäftat med speciella svårigheter. Längre utgjorde en vikt på 10–15 kg en nedre gräns under vilken man helst icke använde maskinen. Detta var givetvis en stor nackdel speciellt om man betänker att mortalitet (död) orsakad av medfödda hjärtfel är störst under spädbarnsåret och framför allt under nyföddhetsperioden. I början av 70-talet utvecklade Nya Zeeländska forskare praktiskt en i och för sig inte helt ny metod att utföra öppen hjärtkirurgi i sk djuphypotermi. Djuphypotermi innebär att kroppstemperaturen sänks med hjälp av yttre kylning, antingen med nedsänkning i vatten eller isinpackning, detta kombineras med kylning via hjärt-lung-maskin till temperaturer ner mot 20°. På grund av minskad syreförbrukning kan cirkulationen stängas av eller hållas på sparlåga under den tid, som ingreppet inne i själva hjärtat äger rum. Vid den aktuella temperaturen kan cirkulationen

vara avstängd upp mot en timme. En nyhet när det gäller den kirurgiska tekniken är användandet av skonduits dvs rör av syntetmaterial, ofta dacron som används för att leda blodet förbi ett förträngt eller underutvecklad del av hjärtat. Ett exempel på ett användningsområde för konduits är de hjärtfel, där lungpulsåderns klaffar eller huvudstam saknas. Man leder då blodet direkt från höger kammare via det konstgjorda röret direkt till lungpulsåderns sidogrenar.

Förfinad teknik

Med en förfinad kirurgisk teknik och ökad operationsverksamhet ökar naturligtvis kravet på de preoperativa utredningarna vad beträffar hjärtfelets exakta anatomi och fysiologi. Hjärtkirurgen måste tex känna till graden av en förträngning, exakt var den sitter osv. Han måste kanske exakt veta lägerrelationen mellan kroppspulsåder och lungpulsåder och ett eventuellt hål i skiljeväggen mellan hjärtats båda kamrar. Teknik vid hjärtkateterisering och vid angiokardiografi dvs filmning av hjärtat med hjälp av kontrastmedel har förfinats. Katetrar speciellt konstruerade för användning på barn har utvecklats.

Det mest betydelsefulla som hänt är dock på detta område utvecklingen av sk ekokardiografi.

Metoden bygger på att en ultraljudimpuls skickas in i hjärtat och att eko från olika strukturer i hjärtat därefter registreras. Metoden påminner således något om ekolodprincipen. Länge var det endast möjligt att skicka en ekoljudimpuls i taget in i hjärtat, men numera kan man skicka ett helt strålnippe eller en strålsektor. Ultraljudvågorna täcker härigenom ett större område och det är möjligt att få en 2-dimensionell bild av hjärtat. Metoden är föremål för intensiv teknisk utveckling och man har på senaste tiden lyckats åstadkomma registreringar, som givit bilder av hjärtats inre med utomordentlig skärpa.

Begränsade resurser

Avslutningsvis några funderingar kring den framtida utvecklingen inom barnkardiologin och hjärtkirurgin: Sverige är ett litet land. Våra resurser är begränsade. Antalet barn som föds med hjärtfel är förhållandevis litet (man räknar med ca 750 barn per år). Behovet av läkare spellt utbildade i att ta hand om dessa barn och sköta deras

hjärtmissbildning, både medicinskt och kirurgiskt är därför begränsat. Antalet aktivt verksamma barnkardiologer i landet är bara drygt ett tiotal. Att ordna formaliserad grund- och vidareutbildning för ett sådant litet antal läkare är praktiskt svårt och blir givetvis mycket kostsamt. Trots den tekniska utvecklingen kommer även i framtiden ett gott resultat för de hjärtsjuka barnen att vara beroende främst av att de läkare och den personal som skall sköta barnen har en god utbildning. Om sådan utbildning inte kan erhållas inom landet måste det bli möjligt att få den utomlands. I dagsläget är det möjligt att i vissa fall erhålla bidrag för vetenskaplig forskning utomlands. Det är också möjligt att erhålla bidrag för deltagande i kongresser. Det är dock betydligt svårare att erhålla finansiellt stöd, om man vill åka utomlands för att lära sig en ny undersökningsmetod eller ny behandlingsprincip. Sjukvårdens huvudmän måste här ta sitt ansvar. Det kan knappast vara riktigt att medel för läkares och övrig sjukvårdspersonals utbildning eller vidareutbildning utgår från handikapporganisationers med möda insamlade medel. ■

Barn trafikmogna först vid 11 år

Närmare 600 cyklande barn dödas och skadas varje år i den svenska trafiken enligt den officiella statistiken. Det verkliga antalet är säkerligen mycket större. I många fall är en av olycksorsakerna att barnen släpps ut i en komplicerad trafikmiljö innan de ännu är mogna för det. Det är därför Trafiksäkerhetsverket har gått ut med en rekommendation att barn under 11 år inte bör släppas ut i tät trafik.

Trafiksäkerhetsverkets generaldirektör Per Olov Tjällgren är bekymrad för de många cyklande barn som varje år dödas och skadas i trafiken. Förra årets stora informationskampanj fortsätter därför med en kampanj för att få ner antalet olyckor bland cyklande barn. Rekommendationen om en lägsta ålder för cyklande barn i tät trafik är ett av inlagen i kampanjen.

Trycket på föräldrarna är stort från barnens sida, fortsätter generaldirektör Tjällgren. Barnen anser kanske

själva att de klarar trafiken och när deras kompisar får cykla i trafiken är det alla gånger inte lätt att säga nej. Jag skulle därför vilja rekommendera föräldrarna att gemensamt diskutera sig fram till när och var barn kan cykla i trafiken. Då kan de slippa "kompistrycket", menar Tjällgren.

Att ett barn fyllt 11 år innebär givetvis ingen exakt gräns. Barn mognar olika långsamt. Det är också viktigt att barnen får träna under gradvis svårare förhållanden.

Trafiksäkerhetsverket väddar också till trafiksäkerhetskommittéer, skolan, föräldrar och polis att gå samman och diskutera lämpliga och olämpliga platser för barnens cyklande. Likaså att initiativ tas till förbättringar i trafikmiljön tex utmed barnens skolvägar.

Bilisterna kommer att få en omfattande information om riskerna för barn på cykel genom annonsering, TV-spots, direktinformation till 300 000 bilägare i samband med påminnelse om kontrollbesiktning etc.

"Hur bär dom sig åt egentligen" he-

ter en trycksak som vänder sig till både vuxna och barn. Den är främst avsedd att spridas till familjerna genom skolan, men kommer också att delas ut på andra sätt. I skriften behandlas bla rekommendationen om en lägsta ålder, lämpliga cykelplatser för barnen, hur man kan arbeta för en bättre trafikmiljö och samspelet mellan barn och vuxna. "Barnavdelningen" ger bla tips om hur en bra cykel ska vara utrustad och vidare om hur man cyklar så säkert som möjligt i trafiken.

Pedagogiskt

En klok lärare brukar skicka detta meddelande till föräldrarna vid skolårets början: "Om ni lovar att inte tro allting som era barn berättar från skolan, så lovar jag att inte tro allting som de berättar hemifrån."

Effektiva Alva mamma för många

Ingen blev så omkramad vid representantskapsmötet i Malmö som Alva Bengtsson, föreståndare för Långasjöns semesterhem i Blekinge. Och det fanns mycket goda skäl för det hjärtliga mottagandet. Många av de närvarande hade återfått både hopp och krafter under Alvas omsorgsfulla vård. Hon har den sällsynta förmågan att vara både effektiv, snäll och bestämd. På en gång.

Men vi skall börja från början. Alva Bengtsson föddes i Årtyd, Blekinge, och växte upp tillsammans med åtta syskon. Själv kom hon som nummer sex i den stora skaran.

— Jag minns barndomen med glädje, säger Alva. De sju åren i folkskolan gick fort, men sedan skulle det varit slut med mina studiemöjligheter om inte en av lärarna privat ställt upp och hjälpt mig läsa in seminariekursen.

Läraryrket hägrade för den unga flickan. Framtiden var ljus men så hände plötsligt något ofattbart. Hon blev sjuk. Reumatisk värk. Men efter några månader på Reumatologen i Lund gick det onda tillbaka. Alva återvände till mor och far och tog upp studierna igen.

Arton år gammal gifte sig Alva med en ungdomskärlek, Einar, och flyttade till Karlshamn. Så småningom utökades den unga familjen med dottern Ulla-Britt och Alva blev hemmafru. Fyra år senare drabbades hon av TBC i lungorna, kom till sanatoriet i Fur, fick gasbehandling och kunde åka tillbaka till Karlshamn efter sju månader. Behandlingen tog fyra år. Sedan var hon frisk, så frisk att hon kunde cykla de sex milen mellan Karlshamn och Karlskrona för att hälsa på Einar, som liksom så många andra var inkallad.

— Jag greps av vad jag såg runt omkring mig, berättar Alva. Tuberkulosen utplånade hela släkter. Nöden var stor. Många hade inte ens 15 öre till ett frimärke och Fattigvårdsstyrelsen ansåg att en morgonrock var lyx för en sjuk människa.

År 1941 var Alva med och bildade konvalescentföreningen för lungsjuka i Blekinge och valdes till Karlshamnssektionens första ordförande. Den blev till stor hjälp för de många ensamman, som höll på att gå under mitt i fattigdomen.

— Man kände sig maktlös, fortsätter Alva, men jag hade ändå krafter att kontakta myndigheterna för att lindra eländet för de sämst ställda. De Lungsjukas Riksförbund ordnade socialvårdskurser på Bommersvik, där jag fick tillfälle att delta. Det var stimulerande och sporrade till fortsatta insatser.

Med en aldrig sviktande energi stödde hon sina olyckskamrater, blev ordförande i länsföreningen, var med om sin första kongress i Stockholm och hamnade i förbundsstyrelsen. Under tiden började en idé ta form.

— Längre hade jag ju sett under vilka svåra förhållanden många människor tvingades leva. Direkt från sanatoriet återvände de till ett ofta hårt arbete. Någon arbetsvård fanns inte och jag hade funderat på en anhalt mellan sanatoriet och hemmet—arbetet. Det behövdes konvalescenthem.

Stora uppoffringar

Alva tryckte på hos landstinget och under över alla under: landstinget upplät ett hus, kommunen en tomt och Långasjöns semesterhem var ett faktum. Länsföreningen hade blivit centralorganisation och skulle driva rörelsen. Landstinget betalade 3:50 per dag och gäst, gästen själv 3 kronor och Blekinge länsförening mot tuberkulos 1 krona. Det blev 7:50 per person. Skulle det gå? Ja, sa Alva som samtidigt blev föreståndare.

Det gick faktiskt fint men inte utan stora uppoffringar. Några avtalsenliga löner för personalen var det inte tal om, ingen ordnad arbetstid heller för den delen. Man hade öppet mellan maj och september. Antalet platser för gäster var 22.

Sedan fortsatte det att hända saker slag i slag. Det brukar det göra när Alva har ett finger med i spelet. Hon

Alva Bengtsson har som föreståndare för Långasjöns semesterhem gjort en pionjärinsats. Här ses hon vid representantskapsmötet i Malmö.

var en av dem som bildade HCK i Blekinge 1947. Fick så småningom en deltidstjänst som kurator vid det nystartade Arbetsträningsinstitutet. Efter ytterligare ett antal år, 1963, förvandlades den till en heltidstjänst. I ett 20-tal år har hon dessutom hunnit med att delta i arbetet i Karlshamns sociala nämnder.

För tre år sedan slog sjukdomen till igen. Alva måste sluta som kurator men fortsatte som föreståndare, det är hon fortfarande men skulle gärna se att någon annan tog över när krafterna tryter. Fast att hitta någon som är beredd att fortsätta Alvas livsverk hör inte till det lättaste, någon som ser till att allt fungerar ute vid Långasjön en mil från Karlshamn, någon som administrerar, handlar, gör upp matsedlar, sköter bokföringen och tusen andra ting som hör till. Som värnar om den speciella hematmosfären. Gästerna hjälper visserligen till, alla efter förmåga, men uppgiften är ändå stor.

Ingen bitterhet

Efter att ha sett så mycket elände, efter att ha upplevt så många personliga svårigheter och fått kämpa mot till synes oöverstigliga hinder kunde vem som helst känna en viss bitterhet över hur olika livets lotter faller. Men inte Alva.

— Nej, jag har inte reagerat med bitterhet, därför att det inte skulle ha hjälpt någon. I stället har jag försökt agera efter bästa förmåga. Påverkat myndigheterna som vi för övrigt haft ett fint samarbete med i alla år. Blekinge läns landsting har verkligen visat stor förståelse för våra problem.

*

Och i somras kunde alltså Långasjöns semesterhem fira 25-årsjubileum. Tiderna har förändrats men den sociala insatsen är lika viktig nu som för ett kvartssekel sedan. I dag bidrar Landstinget med 53 kronor, Försäkringskassan med 20 och gästen själv betalar 10 kronor. Fortfarande inte särskilt mycket men Alva klarar skivan. Det här är en verksamhet som betyder mycket för många. Och den har fungerat inte minst tack vare Alva som älskar människor, men som har ben i näsan, är effektiv och mjuk på samma gång, som talar så varmt om den trogna personalen och som har varit som en mamma för så många.

Nu menar hon att det är dags att dra sig tillbaka men ännu har ingen riktigt accepterat att Alva lämnar scenen. Inne i Alva heller. ■

Vem bestämmer din musik?

Musik är ett viktigt fritidsintresse för de flesta av oss svenskar. Utbudet är mycket stort, här borde den fina tanken om valfrihet vara verklighet. Men i verkligheten är det inte så. Du har inte stora möjligheter att själv bestämma din musik, vilken musik du vill höra, sjunga eller spela. Grammofonindustrin manipulerar oss, och Sveriges Radio är inte ett dugg bättre, heter det i den nya debattboken "Vem bestämmer din musik?" som ABF gett ut.

Boken innehåller 15 artiklar eller intervjuer. Bakom dessa finns några av landets ledande musikskribenter, musikkforskare eller andra ledande personer inom svenskt musikliv. Kommercialismen som hotar vårt musikliv är tema för hela boken. Torbjörn Forsell talar om den statliga musikpolitiken, Hans Åstrand om den nutida musikens dilemma, Olof Hult om vem som bestämmer konsertprogrammen och Henrik Sjögren analyserar Sveriges Radios musikutbud.

Ingen ABBA

Allan Pettersson blir ingen ABBA, skriver Per-Anders Hellqvist. Camilla Lundberg bidrar med en fem år gammal (!) artikel om MUSAK, den musik som omger oss i varuhus och på arbetsplatser, som förtjänar att tryckas om därför att inget hänt.

Tonsättaren Leo Nilsson vill att vi ska vara tysta och sedan lyssna, medan Gunilla Petersén vill att kyrkomusiken ska tas på allvar. Krister Malm reder ut begreppen om den icke kommersiella musiken.

Musikutbildningen spelar en central roll, och behandlas av Sixten Nordström som även sammanställt boken. Tre intervjuer med Inge Johansson, ABF, Bengt Göransson, FHR och Mats-Åke Forsberg, FPC, finns också med.

Sju procent ointresserade

Göran Nylöf, verksam vid Statens Kulturråd, bidrar med en artikel som redan låtit tala om sig och som säkert kommer att göra det i ännu högre grad. Med vetenskapliga undersökningar som grund kan han konstatera att graden av musikintresse helt hänger samman med samhällsklass, utbildning och ålder. Hans artikel i debattboken kommer senare att ingå i en rapport om musikvanor i Sverige. En liknande publicerades 1967 (Musikvanor i Sverige, bilaga till SOU 1967: 9). Nu berättar Göran Nylöf vad som hänt under de tio åren sedan 1967.

— Ungefär hälften av befolkningen anser sig ha stort intresse av något

slags musik. Bara tre till sju procent är inte alls intresserade, vet Göran Nylöf att berätta.

Dubbling på 10 år

I sin artikel lämnar Göran Nylöf flera exempel på sambandet mellan musikintresse på ena sidan och samhällsklass, utbildning och ålder på andra sidan.

— Intresset för modern schlager- och dansmusik har fördubblats på 10 år. Men de högst utbildade har inte alls samma intresse för detta som personer med låg eller medelhög utbildning, skriver Nylöf.

Hela 52 procent av befolkningen tycker i dag bra om modern schlager-, dans- och popmusik. Därefter kommer europeisk konsertmusik med 23 procent och jazzmusik med 14 procent intresserade.

Musikindustri

Gammal dansmusik och operettmusik lockade båda 10 procent, andlig sång och musik sju procent och folkmusik/spelmansmusik fyra procent intresserade. Att svarsprocenten blir mer än 100 beror på att fler än ett alternativ fick anges.

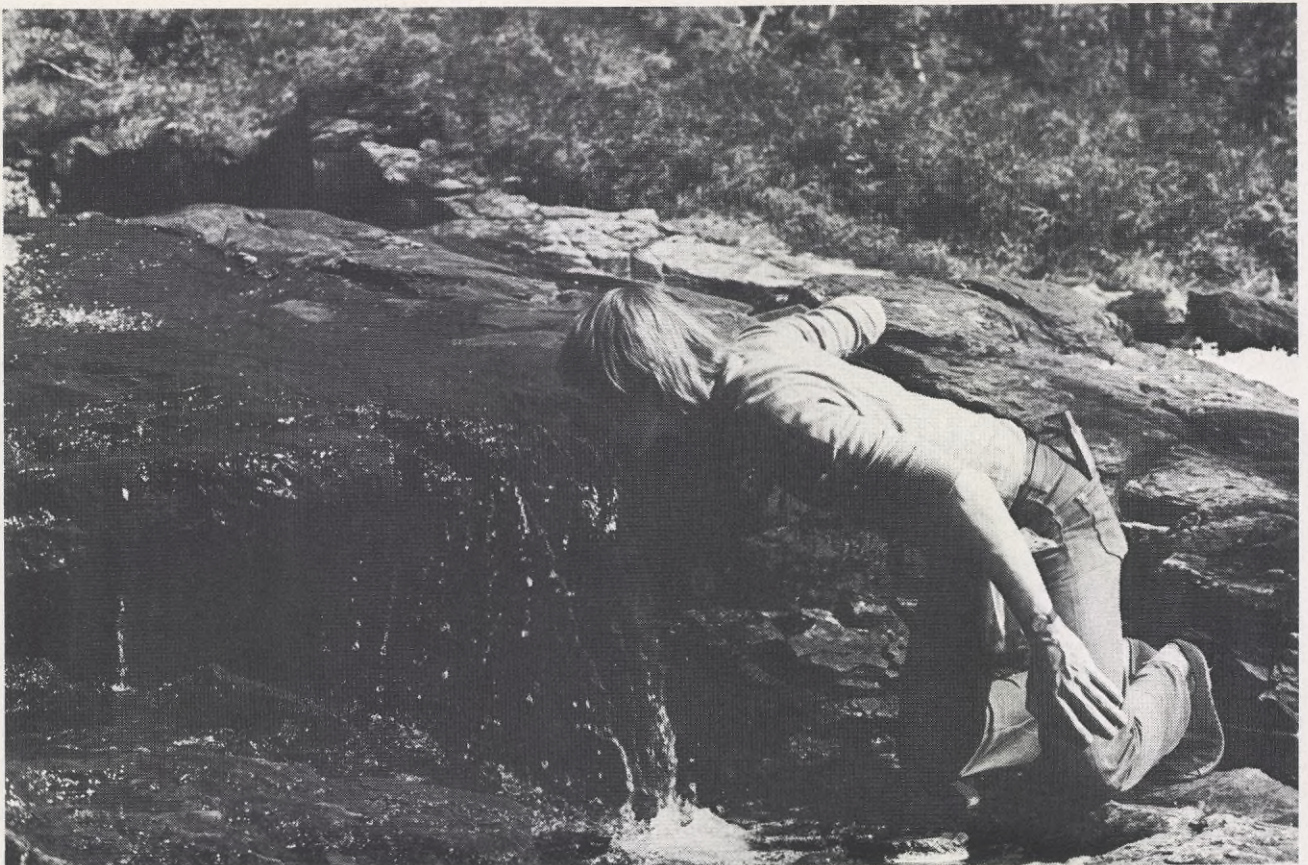
— Ökningen av intresset för schlager- och dansmusik beror på att musiken industrialiserats och kommersialiserats. Vi har också en musikmarknad som står under internationellt inflytande. Populära musikformer gynnas på minoritetsformernas bekostnad, skriver musikforskaren Göran Nylöf.

Studiecirklar

Debattboken "Vem bestämmer Din musik?" kom ut precis före nyligen avslutade ABF Forum 77 i Karlstad. Där spelade boken en roll som underlag i diskussionerna om vårt musikliv.

— Inom ABF har vi en omfattande musikverksamhet. Ungefär 90 000 människor ägnar sig åt musik i olika former i vår cirkelverksamhet. Våra

Forts. s. 22

Finns det en bättre dryck än rent, friskt vatten?

Vårt behov av vatten

Vatten, bara vanligt vatten, sjunger Povel Ramel i sin visa, men så enkelt är det inte och inte så vanligt och problemfritt heller. Vatten är en livsnödvändighet och kan samtidigt vara ett katastrofhot. Bergslagen drabbades nyligen av de största översvämningarna i mannaminne. Om den komplicerade vattenfrågan berättar här Sture Wahlström.

Ända sedan forntiden har vattnets egenskaper och sammansättning varit föremål för otaliga såväl filosofiska spekulationer som experimentella undersökningar. Den grekiske filosofen Tales från Miletos, som levde på 600-talet f Kr, antog att vattnet var det urämne som byggde upp hela vår jord. I Aristoteles' elementlära utgjorde vattnet tillsammans med jorden, elden och luften "de fyra elementen", världssalltets byggstenar.

Vatten måste till för att flertalet kemiska reaktioner skall äga rum. Det är nämligen först i vattenlösning som de flesta ämnen kan reagera med varandra. Som ett exempel på vattnets betydelse vid en kemisk reaktion kan nämnas de i handeln förekommande

sk fruktsalterna. De utgör en blandning av natriumkarbonat och vinsyra och kan i torrt tillstånd hålla sig oförändrat hur länge som helst. Så fort litet av blandningen hålls i vatten, reagerar däremot vinsyran med natriumkarbonatet och koldioxid bildas.

Ett exempel på vattnets betydelse för livsreaktionerna finner vi i groningen av frön. Så länge fröet är torrt, visar det inte något spår av liv. Det ligger i ett slags dvala och någon ämnesomsättning märks inte. Först sedan vattenupptagning skett kan de olika livsprocesserna komma i gång och fröet börjar gro.

Förutom att vattnet möjliggör de olika livsreaktionerna i vår kropp, spänner det ut cellerna, varigenom

kroppen hålls styv. På grund av sitt stora värmeinnehåll hjälper vattnet till att hålla kroppens temperatur konstant. Men vattnet har också till uppgift att bortskaffa en del av denna värme, ifall kroppstemperaturen skulle överstiga 37 grader. Kroppen svettas och vatten avdunstar från huden. Härvid uppstår stora mängder värme och kroppstemperaturen sänks.

Viktigt för växterna

Även för växternas del har vattnet en fundamental betydelse. Växten bildar i de gröna bladen under solljusets inverkan stärkelse av vatten och koldioxid, och ur stärkelsen framställer växten flera andra organiska ämnen som den behöver.

Ja, vatten är ett av de mest häpnadsväckande och outhärliga ämnen som finns. Allt livs existens på jorden är beroende av det. Människokroppen har av någon beskrivits som "en veritabel vandrare säck med mer eller mindre vanskligt förvarade vätskor". Vatten svarar för omkring två tredjedelar av människans kroppsvikt, och hela tre fjärdedelar av hjärnan och musklerna består av vatten.

Eftersom vatten är så viktigt för vår tillvaro, måste vi hålla kroppen väl försörjd med den varan. Även om man kan överleva upp till åttio dagar utan mat, är det ytterst få som kan klara sig längre än nio—tio dagar utan vatten. Under den svåra jordbävningkatastrofen i Rumänien för en tid sedan blev en ung man begravd i elva dygn under ruinerna. Han hade inte fått någon mat och inte en droppe vatten på den tiden. Han överlevde, och detta betraktades som något av ett mirakel.

Redan vid en obetydlig minskning av kroppens vattenhalt blir man genast törstig. En vattenbrist på 1 eller 2 procent kan vara mycket obehaglig. Vid 5 procents brist börjar huden skrumpna och mun och tunga torkar. Snart börjar man få hallucinationer. En femtonprocentig vattenförlust är vanligen dödsbringande.

Ständig vattenförlust

Kroppen förlorar ständigt vatten. Förutom den liter vatten som dagligen går förlorad genom huden och andningen, kan ytterligare en och en halv liter eller mer utsöndras genom njurarna och tarmkanalen. Det vatten, som går förlorat genom svettning och även genom tårar, måste läggas till de normala två och en halv liter vatten, som varje dag måste ersättas för att kroppens vätskebalans skall upprätthållas.

Detta betyder emellertid inte att man måste dricka tre liter vatten varje dag. Omkring en tredjedel av det vatten man behöver kommer från den "fasta" föda man äter. Till och med bröd innehåller omkring en tredjedel vatten.

Trots att vatten tillhör de mest ymnigt förekommande ämnena på jorden, är det ändå mycket svårt att få fram tillräckliga mängder *drickbart* vatten. Eftersom vatten kan lösa så många olika ämnen, kan man inte alltid utan risk dricka det utan att först rena det på ett eller annat sätt.

Dricksvatten kan sällan kallas "rent" i kemisk mening. Det finns nästan alltid en del gaser och mineralämnen upplösta i det. För att vattnet skall bli "drickbart", eller skall kunna drickas utan risk och smaka gott, krävs

det *inte* att man avlägsnar alla orenheter. Några av de grundämnen som människan behöver och som får vattnet att smaka tillfredsställande, finns oftast redan från början i gott dricksvatten.

Färskt *grundvatten*, som hämtas ur källor och brunnar, kan man ofta — men inte alltid — utan risk dricka, på grund av den filtrering och rening som äger rum när vattnet sjunker ner genom olika lager av jord och porösa bergarter. Också färskt *yvatten* har självrenande egenskaper. Rinnande vatten upplöser tillförda avfallsämnen och späder ut dem till ofarliga koncentrationer, och de tyngsta partiklarna sjunker till botten. Vind- och virvelrörelser åstadkommer att rinnande vatten luftas och får det att avge icke önskvärda avfallsgaser och absorbera syre.

Det syre som är löst i vattnet är viktigt för den häpnadsväckande nedbrytningsprocess som steg för steg äger rum i både rinnande och stillastående vatten. Syret kan direkt oxidera eller "förbränna" avfallsämnen och på detta sätt neutralisera dem, men oftare hjälper det bakterier att bryta ner avfallsämnena till oskadliga rester.

Allt efter som processen fortskrider, konsumerar små levande organismer bakterierna och renar vattnet ytterligare. Solljuset kan då lättare tränga ner och befrämja grönalger tillväxt. Dessa alger konsumerar i sin tur förorenade ämnen och avger samtidigt stora mängder syre. Små vattenorganismer lever på algerna och fullbordar "nedbrytningskedjan". Sötvatten renar så småningom sig självt på detta sätt.

Självrening halvsanning

Men till och med detta underbara system kan drabbas av "matmältningsrubbingar", precis som vi människor gör när vi förtärt något olämpligt. Regnvatten som rinner av från åkrar innehåller ofta rester av kemiska gödningsmedel och biocider. Många nya industriella avfallsprodukter finner också vägen till våra vattentäkter och proppar dem fulla med så stora mängder av olika kemikalier att naturens reningssystem inte kan klara situationen. Till följd härav, heter det i den amerikanska tidskriften *Preventive Medicine and Public Health*, har självrening blivit "på sin höjd en halvsanning, som förr alltför ofta använts för att rättfärdiga att man godtar vatten, som inte kan betraktas som riskfria". Numera renar ju praktiskt taget alla städer och samhällen i de industriella

Allt fler åkerarealer kräver konstbevattning.

framskridna nationerna sitt vatten på ett eller annat sätt innan man använder det.

De metoder man härvid använder är ofta en efterbildning av vattnets rening i naturen. *Luftning* är vanligen första steget i en typisk reningsprocess. Man låter vattnet spruta i fina strålar eller kaskader eller låter luft bubla genom det, så att det absorberar så mycket renande syre som möjligt. Sedan tillsätter man vissa kemikalier, som får orenheter och bakterier att klumpa samman i "flockar". Denna *koaguleringsprocess* påverkar det naturliga avsättningsförloppet, vilket fullbordas under *sedimenteringen*. Därefter kommer *filtrering*, vanligen genom sandfilter, för att avlägsna de återstående flockarna och de flesta andra orenheter. *Decinficeringen* tar slutligen död på flertalet kvarvarande levande organismer, vanligen med hjälp av klor.

Nu menar kanske någon att den här beskrivna processen skulle vara grundlig nog för att avlägsna allt farligt ur det vatten vi dricker. Men USA:s miljöförhållanden har nyligen gjort prov, som visar att små mängder av olika kemiska föreningar i vissa trakter blir kvar i dricksvattnet, ända

tills det kommer fram till kranarna. Man känner till att några av dessa föreningar kan vara cancerframkallande. Det ironiska i situationen är att flera av dessa ämnen sägs vara föreningar av just den klor som tillsätts för att göra vattnet riskfritt. Somliga läkare lägger till och med fram bevismaterial för att klor kan bidra till att utlösa avlagring av kolesterol i människans blodkärl. En amerikansk forskare, Joseph M Price, säger i sin bok "*Kranskärl/kolesterol/klor*", att det är "en av de största paradoxerna i historien" att en hälsovårdande åtgärd, som har räddat så många liv, "också utan att man misstänkt något, bär skulden för många av människans kroniska sjukdomar under senare skeden av livet".

Många olika metoder

Även om dessa rön inte har fått stå oemotsagda, föredrar man ändå i hundratals städer i Europa, Sovjetunionen, Kanada och Japan alternativa metoder för att desinficera vattnet. Nizza i Frankrike har tex i mer än 60 år använt ozon i stället för klor. Sedan 1968 gör man likadant i Paris. Ozon är en instabil form av syre, som reagerar mycket häftigt med vatten och snabbt

oxiderar orenheter utan att kvarlämna någon återstod av ozon.

Det finns också experter som förespråkar aktivt kol i stället för eller som tillägg till konventionell sand i filter. Aktivt kol har en säregen kemisk "klibbighet", som "absorberar" orenheter. Ett enda kilo aktivt kol sägs ha en yta av mer än 800 000 kvadratmeter, där orenheter kan fastna. Många miljövårdare i USA och på flera andra håll gör nu allt starkare ansträngningar för att genomdriva de här nämnda alternativen.

Vattnet deltar i ett ständigt kretslopp — den hydrologiska cykeln. Floderna rinner ut i havet, varifrån vattnet avdunstar och förs in över land i form av vattenånga, förtäts till moln och regnar ner och bildar avrinning, som ger upphov till vattenföring igen i floderna.

Vi är alla beroende av vattentillgångarna, och genom det hydrologiska kretsloppet är vattnet en i sig ständigt förnyelsebar naturtillgång. Men det är ojämnt fördelat: i Norrland har man stora vattenrika älvar, medan man på Öland och i Skåne bara har små åar och bäckar.

I en del länder har man mycket ont om vatten, och det finns platser där

För djurlivet är rent vatten av livsavgörande betydelse. Föroreningar kan ha ödesdigra effekter inte minst på sjöfåglarna.

Vattnet spelar en stor roll i vårt fritidsliv vare sig man är en fridsam söndagsmetare eller som här en rivig kappseglare.

det regnar mycket sällan eller över huvud taget inte alls.

Det faller mer än 100 000 kubikkilometer regn och snö över jordens landmassor varje år. Mellan 39 000 och 40 000 kubikkilometer letar sig ner i jordens floder medan det mesta avdunstar.

Detta är inte mycket jämfört med de väldiga vattenmängderna i världshaven — men det är i alla fall kvantiteter som är livsviktiga för människor, djur, grödor och oändligt mycket annat.

Vi får mer vatten

Tyvärr finns det ingen överensstämmelse mellan befolkningskartor och nederbördskartor. Det faller många gånger mer vatten över skandinaverna än över den genomsnittliga världsbon. Av de verkligt folkrika områdena är det bara delar av Sydostasien (Burma, Malaysia, Vietnam och Indonesien) som också har rik nederbörd, mer än 1 000 millimeter om året.

I USA använder man över 6 000 liter vatten per person och dag. Sverige gör av med drygt 2 000 liter per person och dag, vilket är dubbelt mot världsgenomsnittet.

Vattenförbrukningen bara ökar och ökar. Ökar gör samtidigt också vattenföroreningarna. Det råder ingen tvekan om att det mesta som gäller vår

vattenmiljö kommer att bjuda på massor av brännande problem under kommande år. Föroreningsbelastningen i svenska inlands- och kustvatten ökar oavbrutet. För att planera motåtgärder krävs ovillkorligen fylliga mätdata över vattenföringen och dess variationer i älvar och åar — och framför allt statistik över lågvattenföroreningarna. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) gör fortlöpande mätningar och undersökningar genom ett nät av 330 vattenföringsstationer. Industriutsläppen och andra avlopp bevakas och undersöks. SMHI:s prognoser, mätningresultat etc väger ofta tungt när det gäller industrilokalisering av olika slag, och naturligtvis får även Naturvårdsverket och många andra institutioner lov att lyssna synnerligen noga till hydrologernas rapporter. Även kärnkraftverkens utsläpp håller man ögonen på.

Utän vatten intet liv — det är vi helt på det klara med. Mycket omfattande åtgärder måste till, både lokalt och globalt, om vi inte i en mycket nära framtid skall drabbas av en verklig vattenkatastrof.

Åtgärderna kommer att kosta massor av pengar — men har vi råd med rustningar, rymdfärder och en bilism som håller på att utvecklas in absurdum, så bör vi också ha råd att hålla oss med för vår hälsa acceptabelt dricksvatten. Samt med vatten över

huvud taget. Vi får inte låta fanatiska och kortsiktigt profithungriga industrihajar och publikfriande politiker på olika plan företa ommöbleringar i vår natur, som på sikt kan bli förödande för allt som skall leva och växa.

Handikapp kan neutraliseras

Speciella arbetstekniska hjälpmedel är till för att människor med handikapp ska kunna arbeta så normalt som möjligt. Det finns åtskilliga exempel på att rätt utrustning kan neutralisera t ex ett rörelsehinder. Många gånger kan även mindre handikapp utgöra en stark begränsning av arbetsmöjligheterna. Då kan ett eller flera personliga hjälpmedel förändra hela bilden, skriver tidskriften Arbetsmarknaden.

Ett exempel på det är Elisabeth Lööf som jobbar som växtelefonist och kontorist på en bil- och maskinfirma i Kristinehamn. Hon har svårigheter att röra bl a vänster arm efter en polioskada i barndomen. Nu kan hon arbeta normalt med en högtalande telefon — så hon slipper lyfta och hålla i luren — el-skrivmaskin och räknemaskin.

När Elisabeth var två år var hon helt förlamad av polio. Det var 1953. I dag har hon svårigheter med vänster arm och med höger ben. I vänster axel finns inga muskler — hon kan alltså inte lyfta armen. Det mesta av den utrustning hon har på arbetsplatsen är till för att neutralisera det problemet. Det rör sig alltså om speciella arbetstekniska hjälpmedel för handikappade i form av elektrisk skrivmaskin, räknemaskin och högtalande telefon. Hon har också fått bidrag till inköp av bil genom arbetsmarknadsverket. Nu kan hon jobba praktiskt taget normalt.

Ökad rörlighet

Elisabeth är uppväxt med sitt handikapp — men hon har gjort stora framsteg när det gäller rörlighet. Hur har den förbättringen skett? Hon berättar själv.

— När jag blev helt förlamad vid två år trodde läkarna att jag skulle bli sängliggande för resten av livet. Men en morgon hade jag vänt mig i sängen. Det var så förbättringen började. Det behövdes ingen särskild träning. Barnets naturliga nyfikenhet och lust att röra sig gjorde att jag fick den träning som behövdes.

Senare har hon fått specialträning. Och det viktigaste av allt — ett par operationer har gett henne en del av rörligheten tillbaka i vänster underarm. Man har helt enkelt stelopererat axeln och gett den stadga — så att underarmen kan användas i viss utsträckning.

— Det svåraste var att acceptera att jag var handikappad, säger Elisabeth. Det upptäckte jag inte förrän i skolan — när jag inte fick vara med i den vanliga gymnastiken. Tidigare hade det inte gjorts någon skillnad — varken hemma eller någon annanstans.

Jobbade stående

Efter skolan hemma i Måttsund utanför Luleå gick Elisabeth en ekonomisk specialkurs. Sen har hon haft jobb på den lokala skattemyndigheten i

Karlstad. Hon sorterade papper där.

— Det var jobbigt, berättar hon. Jag måste stå och arbeta därför att jag inte kunde lyfta armen. Dessutom fick jag besvär med ryggen och med mitt svaga ben.

— Jag måste sluta där och sen fick jag gå arbetslös i ett halvår innan arbetsvården kom med tips om det här jobbet. Det är klart att firman var osäker på om jag skulle fungera som bl a växtelefonist. Till en del hjälpte det väl att företaget fick utbildnings-5:an som den kallades då — 1974. Sedan har specialutrustningen hjälpt mig att klara de olika arbetsmomenten. Jag har också andra arbetsuppgifter. Det är därför jag har flera specialgrejor. De är ju personliga — dem kan jag ta med mig om jag flyttar till ett annat jobb.

20 milj till hjälpmedel

Varje månad är cirka 12 000 fysiskt handikappade aktuella hos arbetsförmedlingen. Inom denna grupp finns ganska många som är svåra att direkt placera på arbetsmarknaden. Som en hjälp kan arbetsförmedlingen erbjuda bidrag till olika tekniska hjälpmedel samt till bil (att användas mellan bostad och arbete/yrkesutbildning). Arbetsgivare kan få ekonomiskt stöd till arbetsbiträde som hjälper den handikappade samt till ombyggnad el-

ler särskilda anordningar på arbetsplatsen.

Under budgetåret 1975/76 använde AMS cirka 20 miljoner kronor för att bekosta olika typer av arbetshjälpmedel åt handikappade.

*

De arbetshandikappade som inte får jobb på öppna marknaden kan erbjudas ekonomisk hjälp att driva eget företag, de kan få arkivarbete, skyddad eller halvskyddad sysselsättning.

VIOLEN SÖDERIFRÅN

Stad och land möts. Det är många gånger inte bara språket som skiljer. Inte minst då det handlar om själarnas sympati eller åtminstone borde göra det. En traktor har också en bärande roll i denna novell av Sven O. Bergkvist.

Det var ett elände, tyckte Enock, att det skulle vara fel på traktorn just den här dagen, när han skulle ner till samhället för att möta henne — Violen söderifrån. Det var stört omöjligt för honom att få i gång motorn och det återstod inte annat än att gå till fots halvmilen ner till stationen. Han hade hoppats att kunna erbjuda henne skjuts hem till Norrbo, och han hade ju också monterat upp en planka vid sidan av den egentliga sitsen, så att de skulle kunna sitta nära varann och njuta av den sköna naturen här norrut, men nu blev det alltså inget av med den saken. De fick använda benen. Bara hon inte tog illa vid sej! Men av brevet att döma var hon ingen bortskämd fjolla... Fast man visste ju inte. Folk från södra Sverige hade sina små egenheter, efter vad han hade hört.

Violen söderifrån! Han visste inte

riktigt hur han fått orden i sitt huvud — kanske hade han läst dem i någon tidning? Eller kanske hade hon skrivit dem i brevet som han ropade in på brevauktionen i Församlingssalen och som var den direkta orsaken till att han nu var på väg för att möta henne?

Han mindes inte. Hur som helst så tänkte han sej henne som en blyg, blå viol. Det var rakt så fånigt så att han skämdes. Han var ju ändå vuxen, ja, en medelålders karl som gick i skogen om dagarna och arbetade med verkliga ting: med träd. Och om kvällarna skötte han allt som en ungarl nu måste sköta: matlagning, disk, städning och tvätt. Det blev inte mycket tid över för en massa tankar och griller. Fast han måste förstås erkänna att det rört sej konstigt under pannbenet och i hjärtrakten alltsedan de börjat brevväxlingen, för att inte tala om den dag när det blev bestämt att hon skulle komma...

Viol och viol! Det viktigaste var naturligtvis att hon var ett bra och rejält fruntimmer som kunde stå honom bi i det ena och det andra, och det kände han på sej att hon skulle efter allt hon skrivit.

Han travade på i storstövlarna, drog ner pälsmössan och knäppte halsknappen i storvästen. Det blåste snålt och en och annan snöflinga virvlade kring

i luften. Det var annars långt lidet och skulle egentligen vara vår nu, men det var som om våren var rädd för att bestämma sej. Solen hade ingen värme om den händelsevis tittade fram mellan de mörka molntapparna. Kalldimorna drog slöjor över skog och bergkullar och vilade ut i gläntor och på åkertegar. Vinden for i bullrande kärror och slog omkring sej med snärtiga piskor.

Man kunde ha önskat bättre väder när man nu skulle möta någon från södra Sverige.

Förbaskat också att det är fel på traktorn, tänkte Enock.

Det var huv på den och de skulle kunnat sitta skyddade när de skulle hem till torpet.

Men nu var det som det var och han trampade vidare. Han skulle väl hinna? För femtionde gången såg han på klockan. Det var gott om tid, men han skyndade ändå på stegen. Tyckte alldeles bestämt att han hörde tåget tuffa inne i skogen, men det var väl bara blåsten som spelade honom ett spratt. Men han tog det säkra före det osäkra och halvsprang tills han såg det lilla oansenliga samhället öppna sej för hans blick. Violen skulle sannerligen inte behöva vänta på honom...

Han fick vänta nästan en timme. Han vankade av och an utanför det

gula, skamfilade stationshuset och tyckte att det var en evighet. Väntsa-len var stängd och stinsen som arbe-tade på deltid kikade ut genom ett fönster i övervåningen. Hade man ärende till eftermiddagståget, det sista för dagen, så fick man klara sej så gott man kunde. Det fanns inte längre något som hette service i glesbygden.

Enock slog åkarbrator för att hålla värmen. Hade traktorn varit i ordning nu så hade man kunnat sitta i den och ha lä åtminstone, tänkte han. Tusan också — och just den här dagen skulle den förstås vara kaputt!

Äntligen kom tåget. Det saktade in och stannade och det betydde alltså att någon skulle av. Annars skulle det bara ha dunkat förbi. Hjärtat flög upp i halsgropen på Enock och han började svettas fast han var alldeles genom-blåst. Vad hade han egentligen givit sej in på? Det var först nu han insåg vidden av den frågan.

— Stick Enock, sa han till sej själv. Än har du tid och möjlighet...

Men naturligtvis stannade han. Och han såg en stor och tjock och frodig människa krångla sej ned från tåget med möda och besvär. Jo, det verkade vara en kvinna, fast det var svårt att se, för varelsen var inbyttad i en väldig päls. En kraftig näsa skymtade fram mellan ett par forskande ögonpar. Uppenbarelsen började gå med väska i hand över perrongen och han gick den till mötes medan tåget pustade ut liksom av lättnad och försvann med ett tjut mellan ett par kåkar och in i skogen.

Var det verkligen Violen? Kunde väl knappast vara någon annan eftersom bara en människa stigit av...

— Goddagen, sa han och lyfte på pälsmössan och bugade som man borde när man mötte någon söderifrån.

Hon släppte väskan, granskade honom noga och frågade vad han egentligen menade. Hon passerade mitt för näsan på honom och rultade vidare som om hon sökte efter någon annan.

Vad kunde han annat göra än gå efter? Han undrade artigt om han skulle hjälpa henne med bagaget.

— Det klarar jag själv, sa hon för-närmat och visade med tydliga åtbör-der att hon sannerligen inte var någon vem som helst. Jag söker Enock Lars-son, förklarade hon av nåder.

— Det är jag, måste Enock erkänna. — Herre Gud! utbrast tanten.

Efteråt kunde han inte riktigt för-stå hur de hade klarat halvmilen hem till Norrbo. Det artade sej illa redan från början. När hon fick reda på av-ståndet till torpet och att han inte ha-de någon bil tog hon sej stönande åt hjärtat.

— Det stod ju fordon i brevet, sa hon och ville ha en förklaring.

— Jag menade traktorn, erkände han generat och visste inte var han skulle göra av sej. Men den är tra-sig...

— Traktor? sa hon och ögonen sköt pilar rakt igenom honom. Trasi-g?

Hon andades tungt redan efter nå-gon kilometer och när de var komna halvvägs måste han stödja henne.

— Det stod nänting om solsken ock-så, sa hon lite spydigt.

— Jo, sa han. Men...

— Och om milda vårvindar!

— Jo, sa han. Men...

— Och om skir grönska och en mas-sa blommor som det knappt fanns namn på.

— Jo, sa han. Men våren är lite sen i år, måste han i rimlighets namn er-känna.

Han kunde efteråt inte begripa hur de kom fram. Men han hade en för-nimmelse av att han burit både henne och väskan den sista biten.

Sedan var inte stugan som hon tänkt sej heller. Sjön gav hon inte mycket för, eftersom hon inte såg den för skymning och dimma. Hon tyckte att kärlen verkade odiskade när de skulle äta. Förresten tålde hon inte fläsk och potatis för magen. Belysningen var då-lig. Dessutom var hon trött och hade

ont i huvudet efter resan. Hur kunde folk bo så här långt från all rim och reson?

Han visste inte vad han skulle svara på alla hennes frågor och dessutom hade han besvär med dialekten.

— Förstår man inte svenska härup-pe? sa hon.

— Jo, sa han. Men...

Han blev mer och mer bekymrad. Det här var inte precis vad han hade väntat och han hade ju i alla fall givit fem kronor för brevet när han hade ropat in det på auktionen i Försam-lingssalen.

Han tyckte gott att han kunde få komma in till henne i kammarn när hon lite senare bäddade åt sej och gjorde sej i ordning för kvällen — och det var nu han bestämde sej för att sätta allt på ett kort.

— Violen, sa han, och han sa det med känsla, för även om hon var lite otymplig och svår att komma till tals med, så var hon i alla fall kvinna, och hon spred en främmande och hemlighetsfull doft omkring sej.

Hon bara stirrade först.

— Violen? sa hon sen, alldeles för-skräckt.

— Det var bara som det kom för mej, ursäktade han sej och drog sej tillbaka in i köket.

Hon var snar med att vrida om nyc-keln i låset, precis som om det gällde livet, och i ett ögonblick av klarsyn förstod han att det nu bara återstod en sak, nämligen att så snart som möj-ligt få rätisda på traktorn...

Den var också klar på morron, efter ett styvt arbete under natten, och hon hade ingenting emot att ta plats på den speciellt uppmonterade plankan vd sidan av den egentliga sitsen.

Blyg, blå viol, tänkte Enock Larsson under den hoppiga färden ner till sam-hället och stationen.

Men vad som retade honom mest var att han inte skulle komma i gång med arbetet i skogen förrän långt frampå dagen. ■

Ett tryggt stöd i en svår stund

Stockholms

ELDBEGÄNGELSEFÖRENING

Ombesörjer både eldbegängelse- och jordbegravningar. Utan enskilt vinstintresse.

Huvudkontor: Sveavägen 116 vid Odengatan

15 16 60

Söder: Ringvägen 127

40 58 59 eller 40 58 76

Folkungagatan 104 (vid Renstiernasgatan)

43 66 17

Kungsholmen: Hantverkarg. 28

Sollentuna: Sollentunav. 118

96 26 25

(AB Öhmans begr.byrå) 53 33 75

Hägersten: Blommensbergsv. 127

18 65 00

Östermalm: Valhallav. 143

vid Hägerstensv. 18 65 00

Handen: Källv. 20 B

777 22 10

Järfälla: Ombud fru G. Hahn 0758/108 00

Märsta: Ombud. Stationsg. 3 0760/191 00

Göteborg: Chalmersg. 21 031/20 21 30

Rådgivning och dödsfallsanmälan efter kontorstid 08/59 67 00

Pristagare bildkryss nr 5

1:a pris kr 50:— Valborg Häggström,
Orrstigen 37, 952 00 Kalix

2:a pris kr 25:— Ina Olsson, Kyrko-
gata 8 A, 371 00 Karlskrona

3:e pris kr 15:— Gösta Olsson, S:t Sig-
fridskatan 42 B, 521 00 Falköping

Rätt att välja vårdform

Gudrun Wolontis, patient på Uttran gör här ett inlägg, som vi alla bör lägga på hjärtat. Det handlar om medmänsklighet och medbestämmande. Också för patienter.

Patienter har varit en grupp som alltid tigit still. Dom har varit bekvämare så.

Och sjukvårdspolitiken har kunnat göras upp dem förutan. Det kommer inte att gå längre.

Patienter kommer att tala och kräva rätten att medbestämma vilken sjukvård vi vill ha.

Att vara sjuk är svårt.

Att vara hjälplöst utlämnad till nutida sjukvårdsadministration kan göra det svårare.

Dagens sjukhusfabriker ser inte till människors värdighet, plattar till deras identitet och ger ingen plats för mänsklig kontakt och omsorg om varandra.

Därför är vår sjukvård i all sin imponerande statistik — ändå ineffektiv.

Som kontrast till sjukhusfabrik finns Uttran. Så länge det nu får finnas.

Uttran ger kvalificerade medicinska resurser i mänsklig förpackning. Där patienten känner sig innesluten i en omsorg som omfattar hela människan. Då blir man också stimulerad att själv ställa upp med sina egna resurser. Som plötsligt känns så mycket större än man trodde.

Kanske är det det som är effektiv sjukvård? Låt oss hoppas att det blir morgondagens.

Anledningen till Gudrun Wolontis uppskattade bidrag i Status är att lungvårdskliniken vid Uttrans sjukhus med stor sannolikhet läggs ned hösten 1979. Ett 40-tal vårdplatser för-

svinner från länet, som redan är sämst i landet på lungvårdssidan.

Sjukhuset skall användas för långvården som dras med långa köer. De lungsjuka kommer att få behandling på Huddinge sjukhus och Södersjukhuset i fortsättningen. Ett mindre antal TBC-patienter kan dock tänkas få plats på Uttran. Landstinget hoppas kunna kompensera platsminskningen med effektivare vård på de stora akutsjukhusen med andra resurser för modern lungvård.

Medicinsk expertis anser dock att det är fråga om en nedrustning. Patientföreningen är också kritisk till nedläggningen.

— Som patient och långliggare behöver man personlig omsorg. Det kan jag inte tänka mig att man får på de stora akutsjukhusen. Uttran är litet, och patienterna får kontakt med personalen. De trivs här, säger Maria Ringius som är ordförande i patientföreningen på Uttrans sjukhus.

Lungvården dålig

Även om den befintliga lungvården kommer att förbättras medicinskt är den som helhet dålig. Lungsjukdomarna ökar till följd av tobaksrökning och miljögifter. I genomsnitt vårdas 2 600 personer för lungsjukdomar varje år i Stockholms län.

Som läkare anser professor Åke Hanngren, generalsekreterare i Svenska Nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar att nedskärningarna är ytterst beklagliga:

— Eftersom antalet sjuka ökar, så ökar också behovet av långtidsplatser för de svårast sjuka. Egentligen borde man bygga ut antalet platser, men man minskar istället. Genom att landstinget inte har råd hoppas man kunna kompensera genom effektivare vård, säger professorn.

Bohuslänningar i Skåne

På försommaren startade de Hjärt- och lungsjuka i Uddevalla med omnejd sin bussresa till Skåne, rapporterar Karin och Martin.

Vi startade från Uddevalla över Göteborg till Varberg. Där gjorde vi ett uppehåll, för att äta lunch på restaurang Gillet. Sedan fortsattes resan, genom Halland, över den vackra Hallandsåsen till Helsingborg. Vi inkvarterades på hotell Savoy, som sedan blev vårt hem under vistelsen i Skåne.

Nästa dags utflyktsmål var Höganäs och Mölle, Kulla Gunnarstorp och Krapperups slott, där vi promenerade i den underbara parken. Fortsatte sedan till Mölle via Höganäs med en fantastisk utsikt över Kattegatt. Vidare till Kullens fyr.

På väg till Lund, passerade vi Hillesbergs stora fröodlingar, rätt västerut låg ön Ven. När vi kom närmare Landskrona guidade Emil Hermansen oss skickligt genom den stad som sett honom födas.

Hela Skåne är som en enda stor välskött trädgård. Äkte in på småvägar, in till Lund och såg på stan. Efter rundturen stannade vi till vid Lundagård och var inne i domkyrkan med dess sevärdheter. Lunch på Åke Hans, besök i Botaniska trädgården och sedan Stadsparken.

Vi hann också äta lunch på den mångbesjungna Spångens gästgivargård och besöka det vackra Bosjö-kloster vid Ringsjön. Det blev shopping i Helsingör och besök på det vackra Sofiero.

På pingstafton styrde vi kosan hem till Uddevalla. Alla var mycket nöjda, både med resa och inkvartering. Reseledaren Kurt Johansson skötte sitt uppdrag på ett föredömligt sätt, liksom vår utmärkte chaufför Rolf, ej att förglömma.

Karin & Martin

VIKÖ:s lyckade sommarresa

VIKÖ lokalförening av hjärt- och lungsjuka i Kristinehamn, företog lördagen den 4 juni en bussresa till Oslo. De 45 resenärerna fick vara med om en mycket lyckad resa, dels beroende på det vackra vädret, en bra chaufför, men framför allt på välkommandet vi fick i Oslo.

Kontakt hade tagits med Landsföreningen av Hjärt- och Lungsjuka i Norge, som genom Oslo-föreningen ställde två ciceroner till vårt förfo-gande. Genom detta fick vi se det bästa Oslo har att visa och som hanns med under en dags besök.

Avresan gick från Östbanestation kl. 11.00, förbi universitetet — National-teatern — Slottet — runt hamnen — Rådhuset — Akershus fästning. En timmes uppehåll vid Bygdö, där vi besåg Vikingskipshuset och Kon-Tiki Museet. Sedan gick färden till Vigelands-parken, som också tog en timme i anspråk. Nu kom ännu en överraskning. När vi äntrat bussen, meddelades

att Oslo-föreningen bjöd på mat på elfte våningen med en enastående utsikt över Oslo och fjorden med oljetorn och alla dessa motor- och segelbåtar.

Därefter gick det vidare till Oslo-föreningens lokaler, där Terje Hansen gav oss en redogörelse över föreningens arbete och aktiviteter samt överlämnade till VIKÖ en kristallvas som minne.

Så kom turen till Holmenkollen att beskådas med dess ståtliga och sköna natur. Sedan var det tid att åka tillbaka till utgångspunkten, där Terje Hansen och Mally Fjarn Olsen varmt avtackades för den innehållsrika dag de gett oss.

*

Färden hem gick utan missöde och i glädjens tecken, alla tackade varandra för en trevlig resa.

Det meddelades också att fyra nya medlemmar intagits i VIKÖ lokalförening.

FN:s HANDIKAPPÅR 1981

FN:s generalförsamling 1976 har beslutat att 1981 ska bli ett internationellt handikappår. Under detta år kommer alltså FN att ägna handikappfrågorna speciell uppmärksamhet.

Man vill bli främja olika nationella och internationella åtgärder som syftar till handikappades integrering i samhället, uppmuntra studier och forskningsprojekt på handikappområdet och stödja effektiva åtgärder för att förebygga handikapp.

Medlemsstaternas regeringar har inbjudits att komma med konkreta programförslag för det internationella handikappåret.

Ett förslag till principprogram och handlingsprogram för handikappåtgärder under 1980-talet kommer att föreläggas generalförsamlingen 1981.

Kvinnodebatt på avvägar

Kvinnodebatten har avspeglat sig i litteraturen, den konstiga kvinnodebatt som är så full av mærg, men inga ben har för den. Det skriver Rune Nordin i *Fönstret*.

Den har verkligen fått en "små-lustig" vinkling i förlagens jakt efter pikanta, säljbara böcker. Det skrivs nu böcker inte om kvinnans situation, utan om hur hon har det när hon skiljer på sina knän. Hur hon slår sig fram till frihet i den borgerliga snömosvärlden.

Här finns både gamla farmor, stränga mamma, gubben Freud, Karen Horney och hela arsenalen med. "Kötets lust och själens obotliga ensamhet" har inte glömts. Och om vi inte visste det förut, så vet vi det nu all-

deles bestämt, kvinnor har sexuella behov — några har också haft modet att tillfredsställa dem. Rapporten från skurhinken är glömd. De observerade områdena har förskjutits märkbart. Och vi som läser, vi ska känna oss som den helt ovetande överklassynglingen som är ensam hemma och får tag i bokhyllans förbjudna bok och storögt läser om den mystiska gömma som finns mellan kvinnans lår och vad den kan användas till.

Egentligen är det ganska ointressant litteratur, den som handlar om medelklassbruttornas sexualfixering. Utom för författarna själva, som spekulerar i stora upplagor. Förlagen tackar och tar emot.

Utredning om vårdutbildning

Regeringen har tillsatt en utredning om vårdutbildning. I direktiven sägs att en ny inriktning av samhällets vårdpolitik för med sig krav på ändringar både av utbildningens innehåll och differentiering. Trots att en översyn av utbildningen hela tiden har pågått har man ändå inte kunnat ta alla de steg som krävs för en anpassning till nya förhållanden. Vårdpla-

nering och utbildningsplanering kan därför sägas ha kommit i otakt med varandra.

Kommittén ska syssla med utbildningar inom hälso- och sjukvården och i gränsområdet mellan hälso- och sjukvård och socialvård. Den ska särskilt beakta samordningen mellan olika vårdformer och olika huvudmän inte minst i fråga om äldreården.

Metalls förbunds-skola ombyggd för handikappade

Metalls förbundsskola Skåvsjöholm har byggts om för att kunna ta emot handikappade medlemmar på kurs, berättar *Metallarbetaren*.

De många mellandörrarna i korridorerna har fått elektrisk manövrering så att de kan öppnas av en rullstolsbunden. Två särskilda elevrum har byggts för handikappade kursdeltagare. En hiss har byggts mellan de två huvudplanen på skolan. Även hissen är utrustad så att den kan skötas av en rullstolsbunden.

Gösta Nilsson, klubbordförande vid landstingets skyddade verkstad i Es-löv, blev den förste rullstolsbundne metallmedlem som prövade den ombyggda förbundsskolan.

Tidningen berättar om vilka svårigheter man stött på vid ombyggnaden, svårigheter som hänger samman med att förbundsskolan inte från början byggdes med tanke på handikappade kursdeltagare.

I en motion till metallkongressen i höst kräver avdelningen i Borlänge att Metalls två skolor Skåvsjöholm och Gladjärn ska byggas om så att handikappade medlemmar kan delta i kurserna. Man vill också att LO:s skolor görs handikappvänliga.

En del av motionens krav är alltså redan uppfylla.

Svar till statsråd

I ledaren, Status nr 5/77, tillät jag mig att på mindre än tre rader konstatera att biträdande socialministern Ingegerd Troedsson visat en missklädsam beredvillighet att skära ned våra sociala förmåner.

I ett genmäle på över 90 rader redogör statsrådet för allt positivt hon medverkat till i sammanhanget. Självfallet är vi tacksamma för det, men vi har faktiskt aldrig klandrat Ingegerd Troedsson för vad hon gjort för människors trygghet, särskilt då handikappade människors trygghet. Det försyntha påpekandet avsåg det statsrådet **inte** gjort men enligt vårt förmenande borde ha medverkat till i ett kärvt ekonomiskt klimat, som drabbar sjuka och handikappade.

LEH

Broccolilåda

- 1 pkt djupfryst broccoli, 250 g
- 2 medelstora morötter
- 3 större lökar
- olja efter behov
- 2 tsk Vitam körnig
- 3 msk persilja
- 1 rågad msk cachewnötter
- 1 dl broccolispad
- 2 msk jäst
- ströbröd

Broccolin skärs i cm-bitar eller mindre. Lägg i lite kokande buljongvatten, koktid 3 min. Låt rinna av. På botten av en eldfast form placeras hälften av broccolin. Morötterna ansas och råives som till råkost och läggs över broccolin. Lökarna skalas och finhackas och mjukas upp i olja, blandas med Vitam och breds ut över morötterna. Nästa varv blir den finhackade persiljan. Det hela täcks med broccolin som är kvar. Nötterna mixas fint och blandas i mixern med 1 dl av broccolibuljongen och slås över formen. Jästen doftas över och till sist ströbrödet samt några margarinlickar eller olja. Gräddas i 200° ca 20–25 min.

(Detta är det första i en serie hälsokostrecept från Elsa Fransson i Luleå. Vi hoppas att de kommer att vara till glädje för många.)

Uppskattad kurs i konsumentpolitik

Söndagen den 12 juni satte jag mig på tåget i Trelleborg för att resa till Halmstad och Simlångsdalen för en kurs i konsumentpolitik anordnad av RHL och ABF. Vi var 23 ombud från Boden i norr till Trelleborg i söder, som representerade 3446 RHL-medlemmar. Under ledning av Sivert Klasson från RHL och Rune Eriksson från ABF skulle vi med hjälp av Lisbeth Thinderholm och Margit Ångström-Eklund lära oss att bli cirkelledare i konsumentpolitik fram till den 17 juni. Resultatet blev också bra, åtminstone ur kursdeltagarnas synpunkt.

Det var en förstklassig föreläsning på Simlångsgården, som kursledningen ordnat men framför allt ett verkligt gott kamratskap. Deltagarnas ålder var mellan 70 och 45 år. Att resultatet av kursen blev så lyckat får i första hand tillskrivas de båda ledarna Sivert och Rune, deras trevliga medarbetare och det förstklassiga arbetsmaterialet som RHL och ABF ställt till förfogande. Vi kursdeltagare vill framföra ett från hjärtat kommande tack till Sivert, Rune, Lisbeth och Margit, samt till RHL och ABF för en verkligt givande vecka på Simlångsgården till dess innehavare för god mat och föreläsning. Dessutom ett tack till Eva Berggren för hennes musik och till Gerd Hellgren för hennes verkligt fina "Epistel" tillägnad Hjärtats Dag skriver Gustaf Gardahl.

MUSIK

Forts fr s 11

musikarrangemang lockar ungefär 750 000 människor på ett år i hela landet, säger ABF:s studierektor Bo Torresson.

— Därför är musik självklart ett mycket stort intresse för oss. Men vi har sett med stigande oro på de tendenser som finns mot en allt mer ökad kommersialisering inom musikområdet. Det är mot den bakgrunden vi gett ut "Vem bestämmer Din musik?", säger ABF-rektorn.

Debattboken utgör nu underlag för fortsatt diskussion om musiklivet. Den ska också användas i ABF:s studiecirklar till hösten. Boken kostar 10 kr och kan beställas direkt hos ABF:s förbundsexpedition i Stockholm eller hos närmaste ABF-avdelning.

NORBERGS...

Forts fr s 7

genomföras? Hur har så många viljor kunnat samsas om ett gemensamt mål? Svaren är flera men några är behovet att väcka till liv minnen som i dag stämmer till eftertanke, som fungerar som väckarklocka för oss som i dag agerar på arbetslivets arena. Många talar också om den svärdefinierbara Norbergsandan som utan tvekan kan förflytta berg. Klart är att intresset för teatern som uttrycksform tagit ett stort steg framåt och det är något som måste tas tillvara och utvecklas vidare. Inte bara i Norberg.

*

Av alla goda skådespelarprestationer skall ingen speciellt framhållas. För åskådaren framstår ensemblen som sammansvetsad, oupplöslig enhet som med oförliknelig styrka framför en sammanhållningens höga visa. Mitt i fattigdom och allsköns djävlighet lyser ett hoppets ljus, tron på en rättvisans seger, tron på en dräglig tillvaro för alla.

Spelet om Norbergsstrejken återkommer nästa sommar.

LEH

16,5 miljoner kr till handikapporganisationerna

Regeringen har beslutat om fördelning av det statliga bidraget på 16,5 milj kr till handikapporganisationerna för budgetåret 1977/78. Det innebär mer än en fördubbling jämfört med de 7,9 milj kr som anslogs förra budgetåret.

Bidraget fördelas på 25 organisationer efter förslag av statens handikappråd. 350 000 kr av beloppet reserveras för fördelning vid ett senare tillfälle.

Regeringen har samtidigt givit statens handikappråd i uppdrag att under hösten komma med förslag om grunder för bedömning av anslagsäskanden.

Bidraget till RHL har ökat från 295 000 kronor budgetåret 1976/77 till 525 000 kronor för 1977/78.

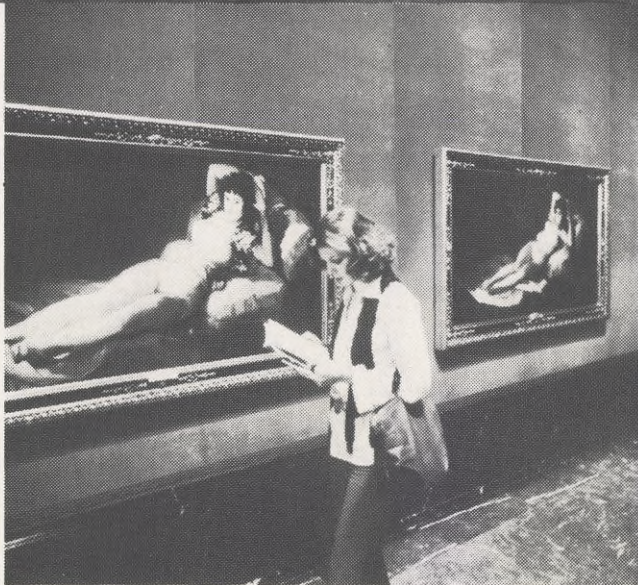
Ny ordförande

Regeringen har from den 1 juli förordnat riksdagsman Nils Carlshamre (m) Kungälv att vara ordförande i statens handikappråd. Han efterträder riksdagsman Tage Johansson (s).

Solen stiger allt högre på den blå himlen, luften nästar vibrerar av värme och huden hettar skönt, lagom för att man ska veta att solen tagit bra...

Varför inte lämna stranden för en stund och sakta vandra i skuggorna mellan de vitkalkade husen och gå genom smala gränder, finna torg där man saluför färska, glänsande grönsaker och där luften är mättad av kryddor, blommor och liv... Tänk att slinka in mellan stånden på en loppmarknad och pruta på fynd man gjort. Vilken stämning! När fötterna känns behagligt trötta efter allt flanerande slår man sig ner vid en liten trottoarservering. Man beställer glass — eller kanske till och med en drink så där mitt på dagen! Jukeboxen i baren dunkel spelar den där låten som man alltid kommer att förknippa med oförglömliga minnen. Gatorna är fulla av "sommarmänniskor", folk som tar det lugnt för en gångs skull. Men ibland känner man för att lämna stadens pulserande liv bakom sig. Man hyr en cykel och trampar iväg längs kurviga småvägar, bort mot utforska-

de spanska byar. Man lånar en häst och rider över karga klippor och mjuka kullar och man är uppfylld av pionjäranda! Solen flödar och man låter en saftig vattenmelon släcka törsten. Ellär man söker svalka i någon av de många vackra kyrkorna, slotten eller museerna, som är som stilla, tysta oaser mitt i

larmet. Man kanske klättrar ner i en färgsprakande grotts djup, tillbaka till tidernas begynnelse. Man vandrar genom skuggiga olivdungar och doftande apelsinlundar, långt borta från tid och rum. Vilken känsla, att veta att detta bara är en av flera dagar i Spanien.

EN DAG I SPANIEN

SMAKBITAR GRATIS!

Vill ni veta mer om Spanien som turistland? Skicka bara in kupongen, så får Ni utförliga prospekt eller tala med en auktoriserad resebyrå om olika resealternativ.

Spanska Statens Turistbyrå
Sveavägen 35, 111 34 Stockholm
Telefon: 08-11 90 20, 11 90 30

Skicka prospekt om de resmål jag kryssat för.

Balearerna Costa del Sol
 Costa Blanca Costa Brava
 Costa Dorada Kanarieöarna
 Madrid/Barcelona
 Övriga Medelhavskusten
 Historiska Spanien

Jag vill veta mer om ...

Namn _____

Adress _____

Postadress _____

Toppvinst i Hjärtlotteriet 1977

SAAB 99 L 2,0 CM2 1977 års modell

Dessutom

Autobianchi A 112E (personbil)

Luxor färg-TV Magnat 26" o. Dukat 18"

Symaskin Elnita ZZ 24

Luxor klockradio Colibri

Bonniers trebandslexikon

Cabinväskor

Kenwood kaffeautomater

Agfa pocketkameror

Linnevaror, hushållsartiklar m m, m m

**Inga väntans
tider!**

•
Dragning verkställd före
lottförsäljningens början

•
**Ni ser genast om
lotten ger vinst!**

7.860 värdefulla vinster

De hjärt- och lungsjukas Rikslotteri 1977 — Hjärtlotteriet

Härmed beställes

..... st. lotter à 5:— att sändas mot postförskott
+ porto eller

..... st. lotter à 5:— att sändas varje månad
fr o m aug. t o m sept. 1977 mot postförskott +
porto.

Dragningslista medföljer gratis.

Namn

Adress

Var god texta!

Sänd ej pengar med denna rekv. Status 7/77

Frankeras
med
brevporto

Hjärtlotteriet

Box 3196

10363 Stockholm

LOTTPRIS 5 KRONOR
REKVIRERA NU

**Sammanlagd vinstsumma
över 450.000:—**

Vid rekvisition av minst 5 lotter i sam-
sändning — portofritt.

Minst en lott till varje familjemedlem
ökar familjens vinstchans!